

Mej. ir. M.L. Hoogerwerf
H.J.M. Vis

DE ONTWIKKELING VAN DE TUINBOUW
IN DE VEENSTREEK

L7
149A

Verslag
No.149

Januari 1966

66/165

INHOUD

	Blz.
WOORD VOCRAF	5
HOOFDSTUK I DOEL EN OPZET VAN HET ONDERZOEK	7
HOOFDSTUK II DE ONTWIKKELING VAN HET TUINBOUWAREAAL IN DE ONDERZOCHE GEMEENTEN	9
HOOFDSTUK III DE ONTWIKKELING VAN DE TUINBOUW OP DE GEËNQUÊTEERDE BEDRIJVEN	11
HOOFDSTUK IV DE ONTSLUITING EN LIGGING VAN DE GEËNQUÊTEERDE BEDRIJVEN	17
HOOFDSTUK V DE BEROEPSKEUZE VAN DE TUINDERSZOONS	20
SAMENVATTING	22

WOORD VOORAF

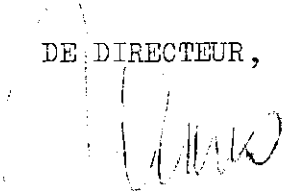
Ten behoeve van het Landbouwschap is een onderzoek ingesteld naar de ontwikkeling van de tuinbouw in de Venen. Hierbij werd getracht deze ontwikkeling kwantitatief weer te geven.

Voor de verzameling van de gegevens is een aantal tuinders geënquêteerd. Voor hun medewerking zijn wij hen veel dank verschuldigd. Bij de uitvoering van dit onderzoek is hulp verleend door verschillende instellingen.

Het onderzoek is verricht door de Heer H.J.M. Vis van de afdeling Streekonderzoek onder leiding van dr. M.A.J. Visser.

's-Gravenhage, januari 1966

DE DIRECTEUR,

(Dr. A. Maris)

HOOFDSTUK I

DOEL EN OPZET VAN HET ONDERZOEK

Het tuinbouwgebied "De Venen" was vancouds een gebied met een intensieve groenteteelt in de open grond en onder plat glas. Ook werd nog wat opengrondsbloementeelt uitgeoefend. Omdat deze teelten niet zo rendabel waren, is men zich in de laatste 15 jaar gaan toeleggen op teelten onder staand glas, dat al of niet verwarmd wordt.

Bij het Landbouwschap heeft men de indruk, dat de omschakeling naar de teelten onder staand glas niet overal vlot verloopt. Door het L.E.I. werd derhalve een beperkt onderzoek ingesteld om na te gaan of de ontwikkeling inderdaad op een aantal bedrijven stagneert.

Tot het tuinbouwgebied "De Venen" rekt men doorgaans het grondgebied van de gemeenten, die in tabel 1 vermeld zijn. Uit de tabel blijkt, dat de tuinbouw niet in alle gemeenten van even grote betekenis is.

Tabel 1

DE OPPERVLAKTE TUINBOUW PER GEMEENTE IN 1964

	Open grond in ha	Plat glas in are	Staand glas in are	Totale opp. in ha
Alkemade	162	1080	3616	209
Leimuiden	27	12	510	32
Rijnsaterwoude	10	10	46	11
Woubrugge	30	48	843	39
Ter Aar	129	128	4118	171
Nieuwveen	15	38	690	22
Zevenhoven	9	23	405	13
Nieuwkoop	14	4	580	20
Mijdrecht	30	31	1163	42
Wilnis	4	0	385	8
Vinkeveen + Waverveen	32	190	764	42
Uithoorn	29	63	2301	53
Totaal	491	1627	15421	662

Bron: C.B.S.-Landbouwtellingen.

1) Bedrijfshoofd van hoofdberoep tuinder.

Het onderzoek bleef beperkt tot de gemeenten Ter Aar, Nieuwveen en Uithoorn, omdat men de indruk had dat een stagnatie in de ontwikkeling zich vooral voordeed in Ter Aar en omgeving. De gegevens werden verkregen uit landbouwtellingen van het C.B.S. en uit een enquête op 100 bedrijven. De te enquêteren tuinders werden volgens toeval gekozen uit 473 grondgebruikers, die in 1962 van hoofdberoep tuinder waren. De

steekproef omvatte 21% van het universum en leverde vermoedelijk een representatief beeld van de situatie in het gebied. Er werden 93 bruikbare vragenlijsten verkregen. Op 15 van de 93 bedrijven was meer dan één bedrijfshoofd aanwezig, zodat in het totaal 118 bedrijfshoofden (inclusief firmavorming: vader + zoon(s)) in het onderzoek zijn opgenomen.

HOOFDSTUK II

DE ONTWIKKELING VAN HET TUINBOUWAREAAL IN DE ONDERZOCHE TE GEMEENTEN

Ter Aar was reeds in 1910 een belangrijk centrum vermoedelijk met ongeveer dezelfde oppervlakte tuinbouw als thans. Daar het aantal tuinders in de loop der jaren is toegenomen van ongeveer 150 tot ongeveer 250 is de gemiddelde oppervlakte per bedrijf aanzienlijk kleiner geworden. In Nieuwveen is de tuinbouw in de jaren twintig en in Uithoorn in de jaren dertig tot ontwikkeling gekomen.

Tabel 2

DE OPPERVLAKTE TUINBOUW IN HA IN DE PERIODE 1950-1964

	1950	1955	1960	1964
Ter Aar	194	194	197	172
Nieuwveen	27	31	36	22
Uithoorn	102	92	76	53

Bron: C.B.S.-landbouwstatistieken.

Uit bovenstaande cijfers blijkt dat de totale oppervlakte tuinbouw afneemt. Uit tabel 3 blijkt echter, dat de teelten onder glas toenemen.

Tabel 3

DE OPPERVLAKTE IN HA GROENTE EN BLOEMENGEWASSEN ONDER PLAT + STAAND GLAS.

	1947			1957			1960			1964		
	gr.	bl.	tot.	gr.	bl.	tot.	gr.	bl.	tot.	gr.	bl.	tot.
Ter Aar	8,25	2,82	11,34	16,28	9,16	25,44	20,45	12,55	33,00	16,79	25,68	42,47
Nieuwveen	0,80	0,21	1,01	1,74	1,55	3,29	1,28	3,21	4,49	0,27	7,01	7,28
Uithoorn	0,93	3,07	4,00	3,55	9,06	12,61	3,83	11,85	15,68	4,43	19,20	23,63
Totaal	10,25	6,10	16,35	21,57	19,77	41,34	25,56	27,61	53,17	21,49	51,89	73,38

Bron: C.B.S.-landbouwtellingen.

In de periode van 1947 tot 1964 is vooral de bloemeteelt onder glas toegenomen: van ruim 6 ha tot bijna 52 ha. De toeneming van de groenteteelt onder glas van ruim 10 ha tot 22½ ha betreft in hoofdzaak de teelt onder staand glas. De oppervlakte groenteteelt onder plat glas veranderde weinig, van ongeveer 2½ ha in 1947 tot ongeveer 3 ha in 1960.

In Ter Aar omvatte de groenteteelt in 1964 ongeveer 30% van de onder glas betaalde oppervlakte. In Nieuwveen en Uithoorn overheerste de bloemeteelt onder glas met ruim 80% van het glasareaal.

De tuinders gaan over op teelten onder glas, omdat de opengronds- teelten vaak niet rendabel zijn. Vooral voor de bloemeteelt onder glas is de belangstelling groot, omdat de teelt goed in het bedrijfstype past,

de grond geschikt is voor rozen en anjers en op een bedrijf met een kleine oppervlakte glas, de bloemeteelt onder glas rendabeler is dan de groenteteelt onder glas. Bovendien zijn de mogelijkheden tot uitbreiding van de bloemeteelt groter geworden als gevolg van een verruiming van het teeltrecht. Bloemenkwekers die reeds een vergunning hadden, kregen uitbreiding van teeltrecht. Groentetelers kunnen door middel van een schakelcursus een diploma bloemkweker halen en kunnen met dat diploma een teeltvergunning krijgen.

HOOFDSTUK III

DE ONTWIKKELING VAN DE TUINBOUW OP DE GEËNQUÊTEERDE BEDRIJVEN

Van de 93 in de steekproef opgenomen bedrijven, is 1/3 gevestigd na 1 januari 1957. In Ter Aar is dit zelfs voor 2/5 van het aantal bedrijven het geval (tabel 4).

Om een inzicht in de ontwikkeling van de tuinbouw te verkrijgen zijn onder de bedrijven met staand glas twee groepen onderscheiden: de bedrijven, waar onder staand glas uitsluitend of in hoofdzaak bloemen worden geteeld, en de bedrijven, waar onder staand glas uitsluitend of in hoofdzaak groentegewassen worden geteeld.

Tabel 4

DE TUINBOUWVESTIGING IN DE PERIODE 1957-1963

(93 geënuquêeerde bedrijven)

	1957				1963				Aantal bedrijven gevestigd in de periode 1957-1963 ¹⁾
	aantal bedrijven				aantal bedrijven				
	totaal	zonder staand glas	met staand glas		totaal	zonder staand glas	met staand glas		
			bloemen	groente			bloemen	groente	
Ter Aar	31	6	9	16	52	4	26	22	27
Nieuwveen	6	0	5	1	9	0	9	0	3
Jithoorn	25	2	21	2	32	1	30	1	7
Totaal	62	8	35	19	93	5	65	23	31

1) Inclusief overneming en splitsing van bedrijven.

Uit de tabel blijkt dat in 1957 het merendeel van de geënuquêeerde bedrijven in Nieuwveen en Uithoorn bloemen kweekten. In 1963 waren er vrijwel geen bedrijven meer die groenten teelden. Het hoofd van het bedrijf in Uithoorn dat in 1963 nog groente onder glas teelde, gaf tijdens de enquête te kennen op bloementeelte te willen overschakelen. Op het geënuquêeerde bedrijf zonder staand glas in deze gemeenten worden groentegewassen onder plat glas en in de open grond geteeld.

In Ter Aar werd in 1957 nog slechts op 29% van de bedrijven in hoofdzaak bloemen onder staand glas geteeld; in 1963 op 50% van de bedrijven. Ook in Ter Aar is er dus een duidelijke tendentie om van groenteteelt over te schakelen op bloementeelte.

Bovendien zullen van de 22 geënuquêeerde bedrijven, waar in 1963 nog in hoofdzaak groente onder glas werd geteeld, er nog 8 overgaan op bloementeelte. Onder de 4 geënuquêeerde bedrijven zonder staand glas in

Ter Aar, bevonden zich in 1963: 1 platglasbedrijf, waarvan het hoofd een schakelcursus voor het bloemkwekersdiploma volgt, 1 opengrondsgruentebedrijf, 1 bedrijf met zowel groente als bloemen in de open grond en 1 fruitbedrijf met 7 ha grond.

In welke omvang in de periode 1957-1962 op de geënuquëteerde bedrijven glas is bijgebouwd, blijkt uit tabel 5.

Onderscheid is gemaakt tussen verwarmd en onverwarmd glas. Van verwarmd glas wordt gesproken als het glas verwarmd wordt met behulp van een centrale-verwarmingsinstallatie. Indien de kassen worden verwarmd met kachels zijn ze tot het koud glas gerekend.

Tabel 5

OPPERVLAKTE STAAND GLAS IN M²: TOTAAL EN GEMIDDELD PER BEDRIJF

(93 geënuquëteerde bedrijven)

	Tot. opp. staand glas		Bedrijven		Opp. staand glas gem. p. bedr.	
	verwarmd	onverwarmd	aantal	gevestigd	verwarmd	onverwarmd
Ter Aar						
1957	12100	22993	31	vòòr 1957	390	742
1963	19020	25670	31	vòòr 1957	614	828
1963	12372	21050	21	na 1957	589	1002
Nieuwveen						
1957	5200	1000	6	vòòr 1957	866	167
1963	10650	950	6	vòòr 1957	1775	158
1963	4540	0	3	na 1957	1513	0
Uithoorn						
1957	26078	6330	25	vòòr 1957	1093	253
1963	46733	2350	25	vòòr 1957	1869	94
1963	11990	1951	7	na 1957	1713	279
Totaal						
1957	43378	30323	62	vòòr 1957	699	489
1963	76403	28970	62	vòòr 1957	1232	467
1963	28902	23001	31	na 1957	932	742

Uit tabel 5 blijkt, dat de oppervlakte glas in alle drie gemeenten sterk is toegenomen. Opmerkelijk is, dat in Ter Aar in 1963 het glas nog grotendeels onverwarmd is en in Nieuwveen en Uithoorn bijna al het glas verwarmd is. Gemiddeld per bedrijf is de oppervlakte glas sterk toegenomen. In Ter Aar nam de gemiddelde oppervlakte per bedrijf van het verwarmde glas met ruim 200 m² toe. In Nieuwveen en Uithoorn nam de gemiddelde oppervlakte verwarmd glas met ongeveer 800 m² per bedrijf toe. Alleen in Ter Aar is in de periode 1957-1963 de gem. oppervlakte onverwarmd glas toegenomen.

Tabel 6 geeft de oppervlakte staand glas verdeeld naar de verschillende hoofdteelten. De eventuele voor- en nateelten, die vooral bij de groenteteelt nog wel van belang zijn, zijn hier buiten beschouwing gelaten. Ook hier is onderscheid gemaakt tussen verwarmd en onverwarmd glas. Bij de

bloemeteelt is t.a.v. het verwarmde glas onderscheid gemaakt tussen anjers, rozen en overige sierteeltgewassen. Onder onverwarmd glas worden geen rozen geteeld.

Tabel 6

OPPERVLAKTE STAAND GLAS IN M2, VERDEELD NAAR BLOEMEN EN GROENTE
(93 geënquêteerde bedrijven)

	Verwarmd glas					Onverwarmd glas			
	bloemen				groente	bloemen			groente
	anjers	rozen	overige	totaal		anjers	overige	totaal	
Ter Aar									
1957	4500	0	3700	8200	3900	3628	400	4028	18965
1963	16402	0	8150	24552	6840	8935	8110	17045	29675
Nieuwveen									
1957	2900	0	2300	5200	0	0	0	0	1000
1963	11915	2075	1200	15190	0	0	500	500	450
Uithoorn									
1957	13570	0	10570	24140	1938	2050	3580	5630	700
1963	29395	11280	16110	56785	1938	1080	3221	4301	0
Totaal									
1957	20970	0	61570	37540	5838	5678	3980	9658	20665
1963	57712	13355	25460	96527	8778	10015	11831	21846	30125

Opmerkelijk is de sterke toeneming van het bloemenareaal in alle drie gemeenten. De rozenteelt kwam alleen in Nieuwveen en Uithoorn tot ontwikkeling. In deze twee gemeenten was in 1963 vrijwel al het glas in gebruik voor bloemeteelt onder verwarmd glas.

In Ter Aar was in 1963 nog niet de helft van het glas verwarmd. Zowel onder verwarmd als onverwarmd glas nam zowel de bloemeteelt als de groenteteelt toe. Hoewel de oppervlakte bloemen sterker toenam dan het groentearaam, neemt de groenteteelt, vooral onder koud glas, nog een belangrijke plaats in.

Nagegaan is ook of sinds 1957 de glasopstand op alle bedrijven is uitgebreid. Tabel 7 geeft aan het aantal nieuw gevestigde bedrijven sinds 1957, verdeeld naar de per bedrijf gebouwde hoeveelheid staand glas.

Tabel 7

AANTAL GEËNQUÊTEERDE BEDRIJVEN, GEVESTIGD IN DE PERIODE 1957-1963, VERDEELD NAAR
OPPERVLAKTE STAAND GLAS (IN M2) PER BEDRIJF.

Opp.staand glas(m2)	1-499	500-999	1000-1499	1500-1999	2000-2499	≥2500
Ter Aar	1	3	7	5	4	1
Nieuwveen	-	1	1	-	1	-
Uithoorn	-	1	2	1	1	2
Totaal	1	5	10	6	6	3

Op alle 31 nieuw gevestigde bedrijven is staand glas gebouwd. Op een derde van de bedrijven is het tussen de 1000 en 1500 m²; op een vijfde van de bedrijven is het minder dan 1000 m². Uit de tabel blijkt geen verschil in hoeveelheid bijgebouwd glas per bedrijf tussen de gemeenten onderling.

Tabel 8

AANTAL IN 1957 BESTAANDE BEDRIJVEN, VERDEELD NAAR DE IN DE PERIODE 1957-1963
PER BEDRIJF BIJGEBOWDE HOEVEELHEID STAAND GLAS

In 1957 bestaande glasopstand	Aantal in 1957 bestaande bedrijven waar staand glas is bijgebouwd							
	0	1-499	500-999	1000-1499	1500-1999	2000-2499	≥ 2500	
Ter Aar	0 m ²	3		2				1
	1- 999 m ²	3	2	1	2	1		
	1000-1999 m ²	5		3		1		
	≥ 2000 m ²	5		1	1			
Totaal		16	2	7	3	2	0	1
<hr/>								
Nieuwveen en Uithoorn								
	0 m ²	1	1					
	1- 999 m ²	1	5	5	1	1	1	
	1000-1999 m ²	4	2	1	2		1	
	≥ 2000 m ²	1		2	1			1
Totaal		7	8	8	4	1	2	1

Op 23 van de in 1957 reeds bestaande 62 bedrijven (tabel 8) is in de periode van 1957 tot 1963 geen glas bijgebouwd. Dit is het geval bij de helft van de bedrijven in Ter Aar en een kwart van de bedrijven in Nieuwveen en Uithoorn. Op een aantal bedrijven werd de glasopstand niet uitgebreid, omdat de bedrijven reeds van voldoende omvang waren. Ook is op een aantal van die bedrijven geen opvolger aanwezig.

Verder zijn er geen duidelijke verschillen tussen Ter Aar en de andere gemeenten.

Bij de verwarming van het staand glas hebben wij onderscheid gemaakt tussen verwarming met behulp van een centrale-verwarmingsinstallatie en met kachels. Voor een rendabele toepassing van centrale verwarming moet de oppervlakte glas van voldoende omvang zijn. Bij een kleine oppervlakte glas kunnen kachels gebruikt worden. Voor bijverwarmen van bepaalde gewassen zijn zij heel geschikt en bovendien kunnen zij gemakkelijk verplaatst worden van de ene kas naar de andere. De totale oppervlakte glas, die verwarmd wordt door middel van een centrale-verwarmingsinstallatie, is toegenomen in de periode van 1957-1963. Toch blijkt uit tabel 9 dat er nog steeds veel bedrijven zijn zonder centrale verwarming.

Tabel 9

AANTAL GEËNQUËTEERDE BEDRIJVEN, VERDEELD NAAR OPPERVLAKTE STAAND GLAS
MET CENTRALE VERWARMING PER BEDRIJF

	Aantal bedrijven								
	totaal	zonder staand glas	zonder c.v.	met staand glas					
				1 -	500 -	1000 -	1500 -	2000 -	≥ 2500
				499	999	1499	1999	2499	
Ter Aar									
1957	31	6	17	1	3	0	1	1	2
1963	52	4	25	1	7	8	1	3	3
Nieuwveen									
1957	6	0	1	0	3	0	2	0	0
1963	9	0	0	1	1	2	2	2	1
Uithoorn									
1957	25	2	8	1	4	2	3	1	4
1963	32	1	4	2	3	7	3	3	9
Totaal									
1957	62	8	26	2	10	2	6	2	6
1963	93	5	29	4	11	17	6	8	13

In Nieuwveen is de situatie het gunstigste: op alle bedrijven is centrale verwarming aanwezig in 1963.

In Uithoorn is het aantal bedrijven met centrale verwarming sinds 1957 sterk toegenomen. In 1957 hadden 15 van de 23 bedrijven met staand glas verwarming en 6 jaar later 27 van de 31 bedrijven.

In Ter Aar hebben betrekkelijk weinig bedrijven centrale verwarming. De helft van de bedrijven met staand glas, heeft geen centrale verwarming. Ten opzichte van 1957 is er wel verbetering: toen had 2/3 van de bedrijven met staand glas geen centrale verwarming. Uit de tabel blijkt ook, dat over het algemeen in Ter Aar een kleinere oppervlakte per bedrijf centraal verwarmd wordt dan in Nieuwveen en Uithoorn. De oppervlakte staand glas is per bedrijf in Ter Aar echter ook wat kleiner.

Op 1/3 van de bedrijven is nog plat glas aanwezig (tabel 10).

In Ter Aar heeft bijna 2/5 van het aantal bedrijven nog plat glas; in de andere gemeenten slechts 1/5 van het aantal bedrijven. Over het algemeen is het oppervlak plat glas niet van veel belang.

Tabel 10

AANTAL GEËNQUËTEERDE BEDRIJVEN, VERDEELD NAAR
AANTAL RAMEN PLAT GLAS PER BEDRIJF IN 1963

	Aantal bedrijven							
	totaal	zonder plat glas	met plat glas (aantal ramen)					totaal
			1-99	100-199	200-499	500-999	≥ 1000	
Ter Aar	52	33	10	2	5	0	2	19
Nieuwveen	9	7	1	1	0	0	0	2
Uithoorn	32	25	3	3	0	1	0	7
Totaal	93	65	14	6	5	1	2	28

Slechts 2 bedrijven in Ter Aar hebben meer dan 1000 ramen en 1 bedrijf in Uithoorn heeft meer dan 500 ramen. In de periode 1957-1963 is het totale areaal plat glas toegenomen van ongeveer 6000 ramen in 1957 tot ongeveer 7000 ramen in 1963. In Ter Aar nam het areaal met 4000 ramen toe, in Uithoorn nam het af met 3000 ramen.

Tabel 11

AANTAL GEENQUÊTEERDE BEDRIJVEN, VERDEELD NAAR OPPERVLAKTE
OPENGRONDSTEELT PER BEDRIJF IN 1963

Opp.vl.open grond (m ²)	Aantal bedrijven met open grond							totaal
	geen	1-499	500-999	1000-1999	2000-4999	5000-9999	≥10000	
Ter Aar	4	6	4	7	16	10	5	52
Nieuwveen	2	0	0	1	2	2	2	9
Uithoorn	2	5	0	3	11	5	6	32
Totaal	8	11	4	11	29	17	13	93

Open grond voor de bouw van meer glasopstanden is op de meeste bedrijven wel beschikbaar (tabel 11). Slechts 8 bedrijven hebben in het geheel geen open grond meer en 11 bedrijven hebben minder dan 500 m². 80% van de bedrijven heeft dus meer dan 500 m² grond voor het eventueel bouwen van glas.

HOOFDSTUK IV

DE ONTSLUITING EN LIGGING VAN DE GEÏNQUÊTEERDE BEDRIJVEN

Uit het vorige hoofdstuk bleek, dat de tuinbouw op de meeste bedrijven niet stagneert. Er wordt staand glas bijgebouwd en de bloemeteelt onder glas breidt zich uit, veelal ten koste van de groenteteelt. Dit laatste blijkt ook uit de dalende omzetten sinds 1959 van de groenteveiling in Ter Aar (tabel 12). Bij de interpretatie van deze cijfers moet men wel rekening houden met het feit, dat de produkten van een aantal grote groenteteeltbedrijven op andere veilingen worden geveild.

Tabel 12

TOTALE OMZETTEN VAN DE COOPERATIEVE CENTRALE TUINBOUW- VEILINGSVERENIGING TER AAR EN OMSPREKEN

(in mln. glds.)

1955	f. 2,6
1956	f. 2,8
1957	f. 2,9
1958	f. 2,8
1959	f. 3,8
1960	f. 3,1
1961	f. 3,3
1962	f. 2,8
1963	f. 2,6
1964	f. 2,2

Alleen in Ter Aar komt nog veel groenteteelt onder onverwarmd glas voor. Een aantal hoofden van groenteteeltbedrijven wil echter in de toekomst overschakelen op bloemeteelt. Over het algemeen vormt de beschikbare open grond geen belemmering voor uitbreiding van de glasopstand. De meeste bedrijven hebben nog meer dan 500 m² open grond. Toch zijn er ongetwijfeld enige factoren, die de ontwikkeling afremmen. Van belang kunnen zijn de mate van ontsluiting en de ligging van het bedrijf ten opzichte van het woonhuis.

De afvoer van de produkten vormde in vroeger jaren geen probleem. Veel bedrijven lagen aan het water en er waren voldoende transportmogelijkheden over water. De situatie werd moeilijk, toen ongeveer 15 jaar geleden duidelijk werd, dat vervoer per as te prefereren was boven vervoer over water. Bovendien ging men bij de intensivering van de bedrijven steeds meer over op stoken. Op niet-ontsloten bedrijven is dan 2 x overslag van kolen nodig of bij gebruik van olie de aanleg van een buisleiding en elektriciteit, vaak over grond van de buurman. Veel bedrijven in het vaargebied in Ter Aar liggen achter andere bedrijven en zijn niet per as bereikbaar. Tabel 12 geeft aan hoeveel bedrijven redelijk ontsloten zijn. Voor een ideale ontsluiting moeten alle glasopstanden per as bereikbaar zijn. Dit komt in het gebied weinig voor.

Tabel 13

DE ONTSLUITING VAN DE BEDRIJVEN

	Aantal bedrijven gevestigd					Aant. bedrijven waarvan alle opstanden bereikbaar per as in 1963
	vóór 1957			ná 1957		
	totaal	bereikbaar per as		totaal	bereikbaar per as	
		in 1957	in 1963			
Ter Aar	31	15	19	21	19	6
Nieuwveen	6	6	6	3	3	2
Uithoorn	25	6	11	7	2	3
Totaal	62	27	36	31	24	11

In Nieuwveen zijn alle bedrijven per as bereikbaar. Op slechts 2 van de 9 bedrijven zijn alle opstanden per as bereikbaar.

In Uithoorn is de ontsluiting slecht: slechts 13 van de 32 bedrijven zijn per as bereikbaar en op slechts 3 bedrijven zijn alle opstanden bereikbaar.

In Ter Aar zijn 38 van de 52 bedrijven per as bereikbaar. Van de na 1957 gevestigde 21 bedrijven zijn er zelfs 19 per as bereikbaar. In het totaal zijn in Ter Aar 14 bedrijven (27%) slecht ontsloten. In 1957 was dit percentage 52. Er zijn door de gemeente twee ontsluitingswegen aangelegd, waardoor een aantal bedrijven bereikbaar werd.

Bij de moderne bedrijven met verwarmd glas is het belangrijk, dat het bedrijfshoofd op het bedrijf woont. In slechts 2/3 van alle gevallen staat het woonhuis op het bedrijf. Dit geldt ook voor de gemeenten Ter Aar en Uithoorn.

In Nieuwveen daarentegen ligt slechts één woonhuis ver van het bedrijf.

Tabel 14

AANTAL BEDRIJVEN VERDEELD NAAR AFSTAND WOONHUIS - BEDRIJF

	Aantal bedrijven						
	totaal	met woonhuis op het bedrijf	afstand tussen woonhuis en dichtst bijzijnde kavel (in m)				
			< 100	100-499	500-999	1000-1999	≥ 2000
Ter Aar	52	35	1	1	1	6	8
Nieuwveen	9	8	-	-	-	-	1
Uithoorn	32	21	-	4	4	2	1
Totaal	93	64	1	5	5	8	10

De afstand van het bedrijf tot de veiling is bij vervoersmogelijkheden per as niet meer zo belangrijk. De bloemeteelt kon dan ook tot ontwikkeling komen toen transport over de weg het transport over water

ging vervangen. De afstand tot de bloemenveilingen in Aalsmeer was geen bezwaar meer.

De ontwikkeling van een bedrijf schijnt ook nogal eens te stagneren als gevolg van financieringsmoeilijkheden, alhoewel hierover geen exacte gegevens ter beschikking staan.

HOOFDSTUK V

DE BEROEPSKEUZE VAN DE TUINDERSZOONS

De beroepskeuze van de tuinderszoons geeft een inzicht in de ambitie die de jongeren voor de tuinbouw hebben.

Op de geënquêteerde bedrijven is de belangstelling voor de tuinbouw onder de zoons van 15 jaar en ouder vrij groot. Slechts 35 van de 99 zoons op de geënquêteerde bedrijven zijn uit de tuinbouw afgevloeid, vermoedelijk ten gevolge van het feit, dat de omvang van de bedrijven in hun gemeente nogal klein is. 64 van de 99 zoons zijn werkzaam in de tuinbouw. De helft van deze zoons werkt thuis mee waarvan een aantal daarnaast nog tuinbouwonderwijs volgt, Bijna de helft van de zoons in de tuinbouw is zelfstandig. In Ter Aar is de ene helft van de in de tuinbouw werkzame zoons zelfstandig en werkt de andere helft op het ouderlijke bedrijf mee. In Uithoorn is een kwart zelfstandig, werkt bijna een kwart in loondienst en werkt de rest thuis mee.

Naarmate de zoons jonger zijn werken er meer thuis mee en zijn er minder zelfstandig. De zoons van 30 jaar en ouder, die in de tuinbouw werken, zijn voor driekwart zelfstandig. Tabel 15 geeft een overzicht van het een en ander.

Tabel 15

DE AFVLOEING VAN DE TUINDERSZOONS VAN 15 JAAR EN OUDER

Gemeente, leeftijd zoon	Zoons van 15 jaar en ouder					
	totaal- aantal	afgevloeid uit de tuinbouw		werkzaam in de tuinbouw		
		primair 1)	secundair 2)	zelfstan- dig	thuis en/of op tuinbouw- school	in loon- dienst
Ter Aar	65	14	12	19	19	1
Nieuwveen	9	4	1	2	1	1
Uithoorn	25	4	0	5	12	4
15-19 jaar	30	10	0	1	18	2
20-24 jaar	19	4	2	5	7	1
25-29 jaar	23	3	5	8	3	3
≥ 30 jaar	27	5	6	12	4	0
Totaal	99	22	13	26	32	6

1) Na de lagere school is een niet-agrarische opleiding gevolgd of een niet-agrarisch beroep gekozen.

2) Na de lagere school werd eerst een agrarisch beroep of opleiding gekozen, alvorens men overging op een niet-agrarisch beroep of opleiding.

Van de zoons van 12-14 jaar op de geënquêteerde bedrijven volgt de helft niet-agrarisch onderwijs. Dit zou kunnen wijzen op een afnemende belangstelling voor de tuinbouw. Het aantal van deze zoons is echter te gering om er conclusies uit te trekken.

Over het algemeen kan men wel zeggen dat de belangstelling van de jongeren voor de tuinbouw nog redelijk groot is.

SAMENVATTING

Het tuinbouwgebied "De Venen" was vanouds een gebied met een intensieve opengrondsgroenteteelt en teelten onder plat glas. Omdat deze teelten geen bevredigde resultaten meer gaven en de bloemeteelt in het algemeen rendabeler was, is men zich gaan toeleggen op teelten onder staand glas, en wel speciaal de bloemeteelt.

In de periode 1957-1963 is er in de drie onderzochte gemeenten Ter Aar, Nieuwveen en Uithoorn veel staand glas gebouwd. De bloemeteelt nam sterk toe, vooral ten koste van de groenteteelt, zoals ook blijkt uit de dalende omzetten van de groenteveiling in Ter Aar. In Nieuwveen en Uithoorn worden op vrijwel alle bedrijven bloemen onder verwarmd glas geteeld. In Ter Aar treft men op verreweg de meeste bedrijven staand glas aan. Ongeveer de helft van de bedrijven is bloemeteeltbedrijf. Op veel bedrijven is echter groenteteelt onder koud glas nog belangrijk. Op een vrij groot aantal groentebedrijven wil het bedrijfshoofd overschakelen op bloemeteelt. Dat veel glas in Ter Aar niet verwarmd is, is waarschijnlijk onder meer een gevolg van de slechte ontsluiting, waardoor aanleg van centrale verwarming op moeilijkheden stuit.

Over het algemeen kan met niet zeggen dat de tuinbouw in het gebied stagneert. Bij de tuinderszoon is de belangstelling voor de tuinbouw redelijk groot. Wel vormt vooral de slechte ontsluiting van de bedrijven in Ter Aar en Uithoorn een probleem en deze is dan ook waarschijnlijk een van de factoren die de ontwikkeling wat afremt. In de afgelopen jaren zijn er in Ter Aar twee ontsluitingswegen aangelegd. Een aantal bedrijven in Ter Aar en Uithoorn zullen echter niet ontsloten kunnen worden, hetgeen uiteindelijk tot hun liquidatie zal moeten leiden.